

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження
ГОБЛИК Олександрі Вікторівни
«Музичні твори «Ave Maria»: жанрово-стильовий аспект»,
представленої на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства
за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво

Є теми, які протягом тисячоліть не втрачають, а навпаки – набувають вищих духовних прозрінь. Знайти для свого дослідження таку тему з тем – чи не половина її успішного розв'язання. Вічні теми як вічні сюжети для людства, що реалізуються за допомогою афектаційної функції художнього мислення, як-то тематика людської совісті, гріха, покаяння, ідеї гуманізму, антропоцентризму, моралі. Іншими словами – це досягнення кожним новим поколінням духовних надбань людства, глибин вищої мудрості, прагнення шукати виходи зі складних протиріч та парадигм своєї епохи.

Особливо затребуваним є звернення до вічних тем у часи гострих кризових моментів суспільно-політичної історії і культури. Саме в часи криз людство намагається різними шляхами відновлювати психоемоційний, морально-духовний баланс епохи.

Важкі часи переживає і наша країна, її суспільство, історія, її культура. Але саме представлення до захисту дисертаційного дослідження Олександрі Гоблик однієї з вічних Благовіщенських тем представляється слушною нагодою впевнитись у не приходящих цінностях звернення до правитоків нашого буття, узагальнити міру людського досвіду і віднайти для себе вірні точки опори.

Благовіщенська марійська тематика, що лягла в основу дисертації – один з найважливіших символів Євангелія, діалог із собою, оточуючим світом, Богом і є відображенням того глибинного відчуття особистості у покаянні, Істині, адже концепційна вісь, сюжетика, проектується через символіку Христа та Антихриста, добродіянь і гріха, пошуку шляху і блукань у п'ятмі – уся ця внутрішня діалогічність допомагає досягнути неймовірні складності континууму нашого існування.

Знайомлячись з роботою п. Олександри Гоблик, стає очевидним її генеральна метаідея – через духовний код музичних творів «Ave Maria» спробувати віднайти панораму розвитку та змін духовних смислів, людської свідомості у відношенні до безкінечності буття, колообігу життєвих циклів, образу мадони з дитям як символу вічності життя. Вибраній темі надає особливої актуальності її прεκція на східно-європейські терени, у тому числі включення українського компонента у контекст європейського континууму. Зауважимо, що Східна і Центральна Україна, пізніше – і Західна на десятиліття були насильницькі відлучені від осягнення сакральної тематики.

Досягнення амбітної мети змусило авторку до комплексного розгляду величезного масиву питань, пов'язаних з науковим узагальненням та обґрунтуванням як феномену назви «Ave Maria», так і текстологічних, драматургічних, соціокультурних векторів. Тобто, за висловом автора, «від архетипу VII ст. – до XXI». Точніше, від григоріанської монодії, меси, мотету, романсу аж до естрадної пісні, симфонічної поеми, кантатно-ораторіального жанру, рукописних творів. Зі всієї багаточисленної маси зразків у роботі розглянуті найкращі – (їх 59), різні за жанром та стильовими векторами. Останній твір американського композитора Пауера позначений 2009 роком. Побічно зазначимо, що до цього списку варто додати нещодавно надрукований хоровий твір Ігоря Щербакова «Ave Maria», що приємно поповнив український перелік марійських творів.

Проблеми у дослідженні творів марійського Благовіщенського контексту полягала ще і в самій роботі над зразками, що віддзеркалюють символіку, таїну, іноді важко пояснювальну словами, як Астральний порив до Абсолюту. І вся ця гама думок, почуттів зосереджена і сягає ще глибше – до національних, ментальних джерел, а через них до міфологій, національної алегорії, трагічних та історичних мотивів, близьких кожному народу, закодованих у вічність смислів.

Які ж наріжні методологічні вектори вибрала авторка роботи, щоби не потонути у масштабності, різноплановості можливих рішень? Зауважимо, що

у стислій семантиці назви закодовані головні проблемні стрижні роботи: етимологія та семантика вербального символу, типологізація та класифікація творів за жанрово-стильовими ознаками і, нарешті, поступове розкриття символіки тексту в історичному контексті стилю епохи. Тобто, робота розподіляється по трьох головних пріоритетах: текстологічному, теоретико-аналітичному та історичному, що не обходять питань соціокультурної, жанрової та стильової специфікації.

Вербальний аналіз тексту «Ave Maria» доводить декілька важливих ідей, які закодувавшись у символіці тексту, актуалізують його первинну сутність, «екстракт» емоційної просвітленості, піднесеності події Благовіщення. Вона стає кодовим втіленням святості, чистоти та ідеальності Богородиці» (стор. 16 дисертації). У символіці Ave і Eva заховано таїнство Благовіщення та гріхопадіння Єви, що в масштабах художньо-естетичного універсууму набуває значення інтертексту Християнства.

Пізніше фраза «Ave Maria», відокремившись від основного дев'ятирядкового тексту, не полишить жодного із закодованих своїх смислів та сутностей. Починається живий процес створення безлічі артефактів, різних інтерпретацій, жанрових первтілень. Але духовно-сакральна основа вербального смислу залишиться незмінною.

Друга концепційно-стрижнева ідея дисертаційного дослідження, визначена нами як теоретико-аналітична, тим більше, що і дисертантка свій Другий розділ дослідження присвячує аналізу сакрального тексту та його подальшій реалізації у музичному мистецтві і визначає розділ як теоретичний базис роботи.

У цьому розділі закладено різні варіативні підходи у драматургічному трактуванні марійської символіки. Олександра Вікторівна сміливо сперечається зі знаними науковцями з приводу звуженого трактування назви «Ave Maria» як жанрового різновиду. З нею цілком можна погодитись у плані жанрово-стильового трактування назви. Але не забуваючи при цьому

головну смислову домінанту цього явища – його транскультурні, етико-моральні якості, що складають основу розуміння даного смислу.

У цьому розділі я би дорікнула авторці у її спиранні тільки на стильову теорію Є. Назайкінського з точки зору генезису музичного твору. Сюди важливо було би додати ідеї визнаних теоретиків стилю (від Асаф'єва, Михайлова, Медушевського та ін.), які виходили з поняття стилю як рухливої, динамічної, ієрархічної системи. Адже панорама розглядуваних творів настільки багатоліка, різновекторна зі специфічним типом світорозуміння, свободою у оперуванні технологічними принципами, що твори не вкладались у традиційні рамки теорії стилю. І тут авторка інтуїтивно починала нащупувати свій шлях жанрово-стильового розгляду.

Якщо спочатку, протягом багатьох сторіч, музичний твір орієнтувався на завершеність, текстуальну чіткість «*Opus perfectum et absolutum*» (за Л. Березовчук), то далі протягом віків стильові пошуки набувають нових якостей, аж до полістилістики та інтертекстуальності. Виникають все нові питання, без розв'язання яких важко досягнути весь універсам представлених зразків, особливо коли маєш справу зі стильовою несумісністю.

Олександра Вікторівна знаходить шляхи виходу зі складних аналітичних лабіринтів і допомагає їй в цьому третій важливий проблемний стрижень роботи – історичний.

У дисертації достатньо логічно проведений вектор руху історичних та соціокультурних параметрів щодо канонів богослужбового обряду у католицькій церкві другої половини ХХ сторіччя, що пов'язані з децентралізацією суворих канонів, оновленні обрядів, служби зняття заборон і введенню незвичних новацій. Церква іде на «зустріч» до світського життя, що не оминає і марійську тематику.

Виникає запитання: що послужило причиною глибокої демократизації церковного життя? Чи не пов'язано це з хвилею духовного відродження Європи після катастроф середини сторіччя?

Авторка намагається відповісти на непросте запитання через аналітичну складову. Проаналізовано 59 зразків музичних творів як геніальних світового рівня композиторів Моцарта, Шуберта, Бортнянського, Дворжака, Брамса, Пуленка, Стравинського *etc.*, так і митців менш відомих, а то і маловідомих. Аналіз спирався перш за все на драматургію вербального тексту, особливостей тональних та інтонаційних побудов, семантизації мікроструктур, графіки, фактури, складу інструментів. Простежена лінія розвитку поступового додання ортодоксального використання молитви *Ave Maria* – до все більшого ускладнення мовного виразового компоненту, розширення жанрової палітри, включення авторської поезії – аж до інтеграції у світську стихію.

Важливим фактором у поширенні Благовіщенської тематики все більше актуалізується її знаково-символічна сакральна площина. Аналітичний висновок роботи ґрунтується на утвердженні наступної ідеї: «Композитори демонструють широкий діапазон індивідуальних інтерпретацій: від інспірації ритуального та образного змісту латинського тексту, авторської поезії <...> до алегоричного трактування латинської фрази» (стор. 15 автореферату).

Виникає запитання: з усієї розмаїтої панорами зразків «*Ave Maria*», чи могла би дисертантка назвати твори, що стали знаковими як для своєї епохи, так і в подальшому розвитку. І чи мали місце такі прийоми як алюзія, цитата?

Хочеться особливо виділити яскраві аналітичні есе щодо творів Шуберта, Ліста, Сильвестрова, рукописних творів Караманова і Станковича. Але не можна не дорікнути авторці у поданні в роботі великого масиву аналізованих зразків. Іноді приходиться «захлинатись» у надто довгому переліку їх авторів.

Оскільки настає час плавно переходити до побажань, то зауважу, що в роботі, в якій піднімається такий масив музичної і текстологічної літератури, з колосальним об'ємом аналітичного, сакрального, теоретико-

методологічного, жанрово-стильового аспектів, неможливо все вирішити в ідеальному вигляді.

Коротко вкажу на деякі:

- стор. 33. Не радила би довіряти в оцінці опери угорського композитора Е. Абраньї застарілим інформаційним заполітизованим виданням, таким як Б. Штейнпрес. Варто перевіряти сучасними способами;
- стор. 99–100. Не варто називати твір Дж. Верді як «проміжний», адже в тексті пізніше йдеться про «сміливий авторський крок» композитора, його безкомпромісність у відстоюванні своїх ідей;
- якщо робота буде готуватись у подальшому до друку, то до списку літератури варто додати книгу О. Зінькевич «Бесіди з Є. Станковичем», а також виправити назву збірки статей не «Біблія і музика», а навпаки. А до списку творів додати – «Ave Maria» І. Щербакова.
- і останнє. Оскільки соціокультурний аспект присутній в роботі у достатньому масштабі, як би ви пояснили інтенсифікацію марійської тематики у творчості композиторів України? Данина моді чи щось глибше?

В цілому, дисертація ГОБЛИК Олександри Вікторівни «Музичні твори «Ave Maria»: жанрово-стильовий аспект», подана до захисту за спеціальністю 17.00.03 – музичне мистецтво, затвердженою МОН України – за рівнем проблемного висвітлення матеріалу, поставленою та вирішеною проблематикою, актуальністю, новаторськими ідеями відповідає вимогам, що висуваються перед такого роду роботами, а її автор заслуговує на здобуття наукового ступеня *кандидата мистецтвознавства*.

Доктор мистецтвознавства,
професор кафедри історії української музики
та музичної фольклористики
Національної музичної академії України
імені П. І. Чайковського,
заслужений діяч мистецтв України,
заслужений працівник освіти

КОПИЦЯ М. Д.